

УДК 336.717

DOI: 10.60022/2(6)-6S

Русіна Юлія Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів та бізнес-консалтингу

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Rusina Yuliia

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Associate Professor of the Department of Finance and Business Consulting

Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine

ORCID: 0000-0001-9540-0899

Левченко Валентина Петрівна

доктор економічних наук, професор

професор кафедри фінансів та бізнес-консалтингу

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Levchenko Valentina

Doctor of Science in Economics, Professor

Professor of the Department of Finance and Business Consulting

Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine

ORCID: 0000-0001-8444-5960

Золковер Андрій Олександрович

доктор економічних наук, професор

професор кафедри фінансів та бізнес-консалтингу

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Zolkover Andrii

Doctor of Science in Economics, Professor

Professor of the Department of Finance and Business Consulting

Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine

ORCID: 0000-0002-8176-1850

Нефедова Тетяна Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів та бізнес-консалтингу

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Nefedova Tetiana

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Associate Professor of the Department of Finance and Business Consulting

Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine

ORCID: 0000-0001-7109-0427

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ: ДЕТЕРМІНАНТИ, ДИСПРОПОРЦІЇ, НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ

Анотація. Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти функціонування соціального страхування в контексті бюджетної системи, його роль у забезпеченні фінансової стійкості соціальної політики, виявленні структурних диспропорцій та визначенні напрямів реформування системи соціального забезпечення.

Метою дослідження є вивчення соціального страхування як складової бюджетної системи, аналіз його впливу на розподіл публічних фінансів, виявлення детермінант ефективного функціонування, а також обґрунтування пріоритетних напрямів модернізації з урахуванням поточних соціально-економічних викликів.

Методи дослідження. У роботі використано комплексний методологічний підхід, який включає системний аналіз для вивчення взаємозв'язків між бюджетною та страховою підсистемами. Застосовано загальнонаукові методи — індукцію, дедукцію, узагальнення, а також спеціальні — бюджетно-фінансовий аналіз, структурно-функціональний підхід, аналіз диспропорцій і дефіцитів. З метою порівняльного вивчення застосовано аналіз міжнародних моделей бюджетного фінансування соціального страхування.

Результат роботи. Соціальне страхування в Україні має значний вплив на бюджетну політику, водночас страждає від фіскальних дисбалансів, обмеженого інструментарію та неефективного розподілу коштів. У дослідженні виявлено ключові детермінанти стабільності системи: демографічна структура населення, рівень зайнятості, податкове навантаження та прозорість витрат. Показано, що без структурних реформ система соціального страхування залишається вразливою до дефіцитів і неспроможна повноцінно виконувати функцію соціального буфера. Запропоновано модель оптимізації фінансування через поєднання бюджетних трансфертів, інституційної автономії фондів і розширення інвестиційної спроможності.

Галузь застосування результатів. Бюджетна політика, соціальне страхування, державне управління, фінансове планування, реформування публічних фінансів, соціально-економічне прогнозування.

Висновки. Соціальне страхування є не лише елементом соціальної політики, а й ключовим інструментом бюджетного регулювання. Для забезпечення його ефективності необхідно впроваджувати комплексні зміни, зокрема — децентралізацію управління фондами, реформу джерел фінансування, цифровізацію обліку та посилення зв'язку між витратами і результатами. Важливим є перехід від фіскального домінування до соціально орієнтованого партнерства між державою, бізнесом і громадянським суспільством. Лише такий підхід забезпечить адаптивність і стійкість системи в умовах нових викликів.

Ключові слова: соціальне страхування, бюджетна система, публічні фінанси, дисбаланс, реформи, соціальні фонди, фінансова децентралізація, детермінанти, економічна ефективність, соціальна політика.

SOCIAL INSURANCE AS AN ELEMENT OF THE BUDGET SYSTEM: DETERMINANTS, DISPROPORTIONS, REFORM DIRECTIONS

Abstract. *Subject of the Study.* The study addresses the theoretical and practical aspects of the functioning of social insurance within the context of the budgetary system. It explores its role in ensuring the financial sustainability of social policy, identifying structural imbalances, and determining directions for reforming the social security system.

Purpose of the Study. The aim is to examine social insurance as a component of the budgetary system, analyze its influence on the allocation of public finances, identify the determinants of its effective functioning, and justify the priority directions for modernization, taking into account current socio-economic challenges.

Research Methods. The study employs a comprehensive methodological approach, including systems analysis to examine the interrelations between the budgetary and insurance subsystems. General scientific methods such as induction, deduction, and generalization are used, as well as specialized tools — fiscal and financial analysis, structural-functional approach, and analysis of imbalances and deficits. A comparative study of international models of budgetary financing of social insurance was also conducted.

Research Findings. Social insurance in Ukraine significantly influences budgetary policy, yet suffers from fiscal imbalances, limited instruments, and inefficient allocation of funds. The study identifies key determinants of system stability: demographic structure, employment levels, tax burden, and expenditure transparency. It demonstrates that without structural reforms, the social insurance system remains vulnerable to deficits and cannot fully function as a social buffer. A model is proposed for optimizing financing by combining budgetary transfers, institutional autonomy of the funds, and expanding investment capacity.

Field of Application. Budget policy, social insurance, public administration, financial planning, public finance reform, socio-economic forecasting.

Conclusions. Social insurance is not only an element of social policy but also a key instrument of budgetary regulation. Ensuring its effectiveness requires comprehensive changes, including decentralization of fund management, reform of financing sources, digitalization of accounting, and stronger links between expenditures and outcomes. A shift from fiscal dominance to socially-oriented partnerships among the state, business, and civil society is crucial. Such an approach will ensure the system's adaptability and resilience under new challenges.

Keywords: social insurance, budgetary system, public finance, imbalance, reforms, social funds, financial decentralization, determinants, economic efficiency, social policy.

Постановка проблеми. У сучасних умовах дестабілізації публічних фінансів та зростання соціальних ризиків особливої актуальності набуває дослідження взаємозв'язку між соціальним страхуванням і бюджетною системою. Соціальне страхування, як один із основних інструментів соціальної політики, потребує фінансової стабільності та прозорого управління, що напряму залежить від узгодженості його з бюджетними процесами. Однак у бюджетній системі України спостерігаються суттєві диспропорції: дефіцити соціальних фондів, залежність від трансфертів державного бюджету, обмежене використання інструментів довгострокового планування. Ці виклики посилюються на тлі демографічного старіння, тінізації ринку праці та обмеженості доходної бази. Сучасна модель функціонування соціального страхування потребує перегляду, зокрема в частині визначення ключових детермінант ефективності, усунення структурних дисбалансів та розробки стратегічних напрямів реформування у взаємозв'язку з бюджетною системою держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання реформування системи соціального страхування як складової публічних фінансів розглядаються в роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників. Зокрема, Л. Тарангул [6] та Ю. Саєнко [10] досліджують фіскальну динаміку соціальних видатків, проблеми дефіцитності та макрофінансову сталість. Праці Т. Єфименко [9] аналізують інституційні та правові аспекти функціонування соціальних фондів у контексті бюджетної політики. У міжнародній літературі акцент робиться на моделі збалансованого фінансування соціального захисту, зокрема у працях Дж. Стігліца [8], Р. А. Мускрейва [7] та М. Орсзага [12]. Попри наявність значного наукового доробку, досі бракує комплексного аналізу соціального страхування саме як елементу бюджетної системи з урахуванням внутрішніх диспропорцій та міжнародних практик фінансової реструктуризації.

Мета статті. Основним завданням дослідження є комплексний аналіз соціального страхування як складової бюджетної системи України. Зокрема, увага зосереджена на виявленні ключових детермінант ефективного функціонування системи соціального страхування в умовах бюджетних обмежень, аналізі причин і наслідків диспропорцій між доходами та видатками соціальних фондів, а також оцінці взаємодії між соціальними фондами і державним бюджетом. Крім того, досліджуються кращі міжнародні практики узгодження бюджетної та страхової політики, що дає змогу сформулювати пропозиції щодо реформування соціального страхування з метою забезпечення його фінансової самостійності, прозорості та фіскальної узгодженості з бюджетною системою України.

Виклад основного матеріалу. Соціальне страхування — це обов'язковий тип державного страхування, що передбачає реалізацію комплексу заходів соціального захисту населення у випадках настання соціально значущих ризиків (втрата працездатності, хвороба, безробіття, старість, нещасні випадки тощо). Воно ґрунтується на принципах солідарності поколінь і взаємної відповідальності, забезпечується через формування цільових страхових фондів, що наповнюються за рахунок внесків застрахованих осіб, роботодавців і держави [1].

Соціальне страхування в Україні виступає невід'ємним компонентом публічних фінансів і має тісний функціональний та інституційний зв'язок із бюджетною системою. Його фінансування здійснюється через державні цільові фонди, які, хоч і не входять безпосередньо до складу Державного бюджету, є частиною зведеного бюджету країни та перебувають під контролем держави. Основними фондами соціального страхування є [1,2]:

- Пенсійний фонд України;
- Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття;
- Фонд соціального страхування України (ФСС) — (нині об'єднаний фонд після реформи 2023 року).

На наступному графіку представлено ключові показники розвитку системи соціального страхування за період 2019–2024 років, зокрема співвідношення кількості платників і одержувачів соціальних виплат, дефіцит Пенсійного фонду, рівень тіньової зайнятості, охоплення соціальним страхуванням, а також обсяги інвестицій у соціальні фонди (рис.1) [3,4,5].

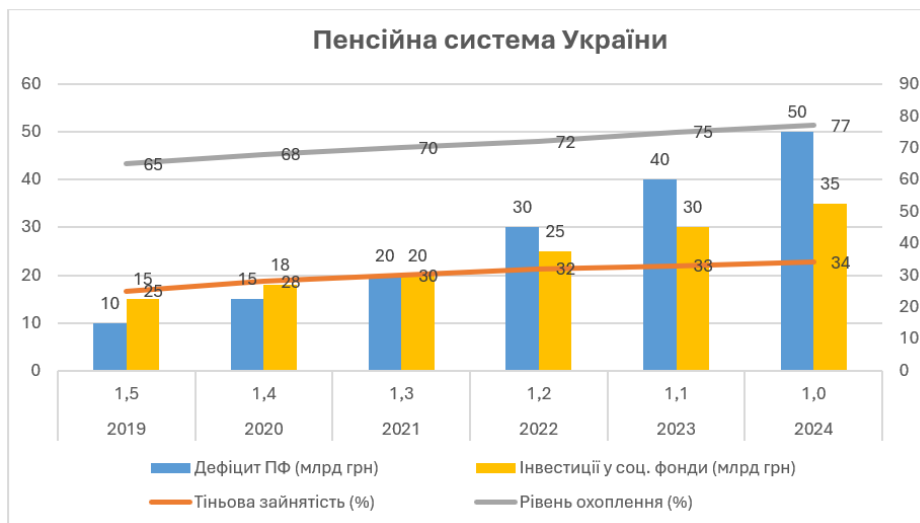

Рис. 1. Пенсійна система України з 2019 по 2024 рік
Джерело: сформовано авторами

За даними графіку спостерігаємо стійку тенденцію зниження співвідношення платників до одержувачів соціальних виплат — з 1,5 у 2019 році до 1,0 у 2024 році, що свідчить про збільшення навантаження на систему соціального страхування. Одночасно зростає дефіцит Пенсійного фонду — з 10 млрд грн у 2019 році до 50 млрд грн у 2024 році, що вказує на поглиблення фінансових дисбалансів. Значне зростання рівня тіньової зайнятості (з 25% до 34%) негативно впливає на наповнення фондів, зменшуючи офіційні надходження. Водночас, рівень охоплення соціальним страхуванням поступово підвищується (з 65% до 77%), а інвестиції у соціальні фонди збільшуються майже вдвічі (з 15 млрд до 35 млрд грн), що свідчить про активізацію заходів держави з посилення фінансової бази системи. Загалом, аналіз даних свідчить про необхідність подальшого реформування та удосконалення механізмів управління соціальним страхуванням для забезпечення його сталості та ефективності.

У цьому контексті вважаємо за доцільне розглянути рівні структурної інтеграції соціального страхування в бюджетну систему України [6,7,8]:

По-перше, на фінансовому рівні фонди соціального страхування включаються до зведеного бюджету і впливають на ключові макрофінансові показники, такі як бюджетний дефіцит, державна заборгованість і стабільність фінансів.

По-друге, на функціональному рівні соціальне страхування виконує важливу роль у перерозподілі національного доходу з метою соціального захисту населення.

По-третє, на регуляторному рівні система соціального страхування тісно пов'язана з бюджетною політикою, оскільки встановлення ставок внесків, нормативів виплат і обмежень видатків відбувається в рамках бюджетного процесу.

Нарешті, на інституційному рівні уряд і парламент здійснюють контроль за фінансовою дисципліною та ефективністю використання коштів соціальних фондів, подібно до контролю за державним бюджетом.

Таким чином, структурна інтеграція соціального страхування в бюджетну систему України підтверджує його квазібюджетний характер. Хоча соціальні фонди формально мають статус самостійних установ, фактично вони функціонують у тісному взаємозв'язку з бюджетною системою, а їхня фінансова стабільність є критично важливою для забезпечення збалансованості фінансів і соціальної стабільності в державі.

Водночас соціальне страхування відіграє ключову роль у функціонуванні бюджетного механізму держави, виступаючи не лише інструментом соціального захисту населення, а й важелем макроекономічного регулювання. Воно забезпечує зв'язок між трудовим потенціалом населення та системою перерозподілу фінансових ресурсів у структурі публічних фінансів.

Основні функції соціального страхування у бюджетному механізмі можна поділити на такі [2,9,10]:

1. Перерозподільча функція. Соціальне страхування реалізує горизонтальний і вертикальний

перерозподіл доходів — між працездатними і непрацездатними, різними поколіннями, економічними секторами та регіонами. Це сприяє зниженню соціальної нерівності та більш рівномірному розподілу національного доходу.

2. Стабілізаційна функція. У періоди економічних криз, безробіття чи демографічних викликів система соціального страхування підтримує внутрішній попит і макроекономічну стабільність через стабільне фінансування соціальних виплат, виконуючи антициклічну роль у бюджетному процесі.

3. Фіскальна функція. Страхові внески є важливим джерелом наповнення спеціальних державних фондів, що зменшують навантаження на загальний державний бюджет, забезпечуючи автономне фінансування соціальних зобов'язань.

4. Соціально-захисна функція. Гарантує матеріальну підтримку громадянам у разі настання соціальних ризиків: хвороби, безробіття, нещасного випадку, старості тощо. Ця функція закріплена в Конституції України як елемент соціальної держави.

5. Регуляторна функція. Сприяє легалізації трудових відносин, детінізації заробітної плати, стимулює офіційне працевлаштування та підвищує рівень зайнятості, виконуючи опосередковану роль у забезпеченні фіскальної дисципліни.

6. Інвестиційна функція (опосередкована). За ефективного управління, накопичені кошти соціальних фондів інвестуються у державні цінні папери, соціальну інфраструктуру та інші низькоризикові інструменти, що додатково посилює економічну функцію бюджету.

Розглянувши роль соціального страхування, варто перейти до основних детермінант його функціонування. Детермінанти — це ключові фактори, які визначають ефективність, стійкість і здатність системи виконувати свої функції. Вони формуються під впливом внутрішніх інституційних умов, а також зовнішніх факторів — економіки, демографії, стану ринку праці тощо. На таблиці наведено головні групи таких детермінантів для України (табл. 1):

Таблиця 1

Детермінанти соціального страхування в Україні

Чинники	Проблеми та виклики
Демографічні	Старіння населення: зростання кількості пенсіонерів при скороченні кількості платників внесків.
	Зниження народжуваності і трудова міграція: втрата платників внесків через еміграцію молоді.
	Зростання навантаження на соціальні фонди через зміну співвідношення працездатних і непрацездатних.
Економічні	Високий рівень тіньової зайнятості (30–35%) знижує надходження страхових внесків.
	Залежність доходів фондів від стану ВВП і продуктивності праці, що робить систему вразливою.
	Нерівномірна структура зайнятості: велика частка самозайнятих, сезонних та аграрних працівників.
	Низький рівень доходів у певних секторах, що обмежує розмір страхових внесків.
Інституційні	Відсутність єдиного координаційного органу, що призводить до розпорошення повноважень.
	Низький рівень цифровізації процесів адміністрування і контролю.
	Часті зміни законодавства, що знижують стабільність і передбачуваність системи.
	Відсутність ефективних стимулів для добровільного страхування та накопичувальних програм.
	Низька прозорість діяльності фондів і недовіра населення.
Політичні	Відсутність політичної волі для проведення необхідних, але непопулярних реформ.
	Виборчий популізм призводить до необґрунтованого підвищення соціальних виплат без фінансового покриття.
	Нестабільність політики соціального страхування через часті зміни урядових пріоритетів.
Соціокультурні	Низький рівень фінансової та страхової грамотності серед населення.
	Поширене ухилення від сплати внесків, особливо серед самозайнятих, підприємців і в неформальному секторі.
	Низька мотивація до участі у добровільних страхових програмах.
	Суспільне сприйняття соціального страхування як «обтяження», а не як гарантії соціального захисту.

Джерело: складено авторами на основі [6,9,10]

Аналіз чинників, що впливають на функціонування системи соціального страхування в Україні, демонструє потребу у формуванні комплексної стратегії, яка охоплює демографічні, економічні, інституційні, політичні та соціокультурні аспекти. Демографічні виклики, зокрема старіння населення, скорочення платників внесків і трудова міграція, послаблюють фінансову базу системи. Економічні

проблеми, такі як високий рівень тіньової зайнятості, нерівномірна структура ринку праці та залежність від макроекономічної ситуації, роблять її вразливою до зовнішніх коливань.

До цього додаються інституційні труднощі — фрагментація управління, недостатня цифровізація, часті зміни законодавства та низький рівень прозорості, що знижує довіру до системи. Політична нестабільність та ухвалення соціальних рішень без належного фінансового обґрунтування створюють додаткові ризики. Соціокультурні чинники, включаючи низьку фінансову грамотність і ухилення від участі в системі, особливо серед самозайнятих, також ускладнюють її ефективне функціонування [6].

У таких умовах важливими кроками до сталого розвитку є правова та інституційна модернізація, впровадження цифрових рішень, забезпечення стабільності правил, посилення прозорості та формування довіри. Не менш важливим є стимулювання легальної зайнятості, підтримка економічного зростання і просвітницькі кампанії щодо переваг соціального страхування. Такий цілісний підхід дозволить адаптувати систему до сучасних викликів і забезпечити її довгострокову стійкість.

На тлі виявлених чинників особливої уваги потребують структурні диспропорції та проблеми, що накопичилися у функціонуванні системи соціального страхування. Вони проявляються як у фінансовій площині, так і на рівні охоплення населення, адміністрування та суспільної довіри. Нижче представлено узагальнення ключових диспропорцій і викликів, що перешкоджають ефективній та стійкій роботі системи (табл. 2):

Таблиця 2

Диспропорції та проблеми у функціонуванні

Категорія	Проблеми та диспропорції	Деталізація
Фінансові дисбаланси	Хронічний дефіцит Пенсійного фонду	Щороку понад третина бюджету покривається з держбюджету; внески не покривають зобов'язань
	Нерівність між внесками і виплатами	Розмір внесків не відповідає зобов'язанням, особливо у пенсійній та безробітній сферах
Тінізація економіки	Велика частка неофіційної зайнятості	До 30–35% працівників отримують зарплату «в конверті», уникаючи сплати внесків
	Занижений облік трудового стажу	Нерегулярний стаж і пенсійні права через «сірі» зарплати
Обмежене охоплення населення	Відсутність охоплення самозайнятих та неформальних працівників	Самозайняті, фрилансери, підприємці не включені у систему
	Втрата платників через трудову міграцію	Заробітчани сплачують внески за кордоном, не поповнюючи українську систему
	Низький рівень добровільного страхування	Недовіра і низька фінансова грамотність зменшують участь у добровільних програмах
Неефективне управління	Відсутність єдиного координаційного органу	Розпорошення повноважень між фондами ускладнює управління
	Бюрократизація та низький рівень цифровізації	Надлишкові формальності та відсутність автоматизації процесів
	Недосконалі контрольні механізми	Недостатній контроль за нарахуванням та сплатою внесків, ризики корупції
Політична нестабільність	Відсутність політичної волі до реформ	Уряди уникають непопулярних, але необхідних змін у системі
	Вибірчий популізм	Передвиборчі підвищення пенсій і виплат без забезпечення фінансування
Недовіра громадян	Низька довіра до органів соціального страхування	Сумніви у справедливості та ефективності системи
	Низький рівень фінансової грамотності	Недостатнє розуміння принципів соціального страхування
	Культура ухилення від сплати внесків	Толерантність до «сірих» зарплат і ухилення від внесків, особливо серед самозайнятих і підприємців

Джерело: складено авторами на основі [6, 11]

Система соціального страхування України перебуває під впливом глибоких структурних диспропорцій, які пов'язані з демографічними, економічними, інституційними, політичними та соціально-культурними чинниками. Хронічні фінансові дефіцити в поєднанні з масштабною тінізацією економіки та обмеженим охопленням платників створюють загрозу для сталого функціонування системи.

Неефективне управління та відсутність політичної волі до реформ стримують необхідні трансформації, а низький рівень довіри та фінансової грамотності населення ускладнює збільшення добровільної участі. Для досягнення стійкості соціального страхування необхідне комплексне реформування, що включає підвищення прозорості й цифровізації, розширення бази платників, стимулювання добровільного страхування, а також послідовну політичну підтримку [4,10].

Лише системний підхід до подолання виявлених диспропорцій дозволить зробити соціальне страхування ефективним інструментом соціального захисту та економічної стабільності в Україні.

У контексті виявлених диспропорцій та викликів стає очевидною необхідність системних змін, які виходять за межі точкових рішень. Стійкість і результативність соціального страхування можуть бути досягнуті лише за умови глибокого переосмислення його інституційних, фінансових і організаційних засад. У цьому процесі особливо цінним є вивчення зарубіжного досвіду.

Аналізуючи досвід таких країн, як Німеччина, Швеція та Канада, можна виокремити кілька ключових напрямів, які могли б суттєво підвищити ефективність української системи.

Система соціального страхування в Україні потребує ґрунтовних реформ із урахуванням найкращих світових практик, що забезпечать її ефективність, фінансову стабільність і соціальну справедливість. Аналізуючи досвід провідних країн, можна виокремити ключові напрямки реформ, які здатні вирішити існуючі проблеми і відповідають викликам сучасності [8,10,11,12]:

- інституційна реформа: об'єднання та оптимізація соціальних фондів — важливий крок, натхненний досвідом Німеччини, де автономні страхові каси функціонують під єдиною координацією. В Україні це може реалізуватися через створення центрального органу управління, що зменшить дублювання функцій і підвищить прозорість. Модель «єдиного вікна» для доступу до соціальних послуг, як в Естонії, спростить адміністрування і покращить зручність для громадян;

- фінансова стабільність і справедливість: Польща та Канада демонструють ефективність розширення бази платників через легалізацію праці, особливо серед самозайнятих та фрілансерів, за допомогою податкових пільг і спрощених планів. Перегляд ставок внесків, зменшення нецільових витрат і протидія шахрайству (досвід Швеції) сприятимуть збалансуванню системи. Багаторівнева пенсійна модель із накопичувальним і добровільним рівнями (Польща, Литва, Велика Британія) посилює фінансову самостійність і персональну відповідальність;

- цифровізація і прозорість: естонська модель персонального електронного кабінету, що акумулює інформацію про внески, стаж і пільги, забезпечує прозорість і зручність. Норвегія показує, як регулярна публічна звітність фондів зміцнює довіру. Запровадження онлайн-сервісів подання заяв і отримання консультацій скорочує бюрократію і підвищує якість обслуговування;

- розширення охоплення: гнучкі форми участі, як у Нідерландах, дозволяють залучати тимчасово зайнятих та самозайнятих з частковими внесками. Фінляндія ефективно застосовує масштабні інформаційні кампанії, орієнтовані на молодь і трудових мігрантів, що підвищує рівень обізнаності і мотивації до участі в системі;

- нормативна модернізація: стратегічне планування з чіткими цілями до 2030 року (приклад Чехії) забезпечує передбачуваність і послідовність реформ. Запровадження бюджетної відповідальності за нові ініціативи, як у Німеччині, допомагає уникнути популізму й гарантує фінансову стійкість;

- зміцнення довіри: прозорі процедури розподілу допомог і посилення контролю за використанням коштів (досвід скандинавських країн) є критично важливими для мотивації до участі. Введення пільг для сумлінних платників і прив'язка соціальних гарантій до фактичної участі в системі сприяють справедливості та відповідальності.

Отже, на основі іноземного досвіду, напрями реформування соціального страхування в Україні мають включати [11,13]:

1. Об'єднання соціальних фондів у єдину систему з єдиним механізмом обслуговування (єдине вікно).
2. Оптимізацію страхових ставок і посилення контролю за використанням коштів.
3. Запровадження багаторівневої пенсійної системи з активним розвитком накопичувального і добровільного рівнів.
4. Повсюдну цифровізацію обліку, адміністрування та публічну звітність.
5. Розширення охоплення соціальним страхуванням через адаптивні схеми для нестандартних форм зайнятості.
6. Законодавчу стабільність із довгостроковим плануванням та протидією популізму.
7. Підвищення довіри громадян шляхом прозорості, боротьби з корупцією та мотивації до

легальної участі.

Втілення цих реформ сприятиме стабілізації бюджетної системи, підвищенню соціального захисту населення і створенню надійної основи для сталого розвитку України.

Висновки. Соціальне страхування в Україні є ключовим елементом не лише соціальної політики, а й бюджетного регулювання. Його функціонування суттєво впливає на фінансову стійкість, ефективність перерозподілу ресурсів і макроекономічну стабільність. Проте нинішня система залишається вразливою через глибокі структурні диспропорції — хронічні дефіцити, тінізацію економіки, обмежене охоплення, неефективне управління та низький рівень довіри.

Ефективність і стійкість системи визначаються комплексом детермінант: демографічною ситуацією, рівнем легальної зайнятості, цифровізацією, стабільністю законодавства, прозорістю управління та участю громадян. Без глибоких реформ соціальне страхування не зможе повною мірою виконувати свою стабілізаційну і соціально-захисну функцію.

На основі вивчення міжнародного досвіду сформовано ключові напрями трансформації української системи: об'єднання фондів та створення єдиного координаційного органу, цифровізація, розширення бази платників, багаторівнева пенсійна модель, стабільне стратегічне планування та посилення громадської довіри. Особливо важливо перейти від фіскального домінування до соціально орієнтованого партнерства між державою, бізнесом і суспільством.

Системний підхід до усунення виявлених диспропорцій та узгодження соціального страхування з бюджетною архітектурою країни створить підґрунтя для фінансової стабільності, справедливості та сталого розвитку України.

Література

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>
2. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
3. Державна служба статистики України. Соціально-економічні огляди (2019–2024). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ukrstat.gov.ua/>
4. Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/>
5. Пенсійний фонд України. Щорічні звіти (2019–2024) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://portal.pfu.gov.ua/>
6. Тарангул Л. Інституційні аспекти соціального страхування в Україні, 2017. № 1, с. 38-50.
7. Р. А. Мускрейв. Публічні фінанси: теорія і практика, 2022. Т. 37, № 3, с. 200–215.
8. Стігліц Дж. Економіка державного сектору, 2021. Т. 20, № 4, с. 502–525.
9. Єфименко Т. В. Соціальне страхування та бюджетна політика: аналіз диспропорцій, 2011. № 3, с. 45-56.
10. Саєнко Ю. А. Макрофінансова стабільність системи соціального захисту, 2022. № 5, с. 78–85.
11. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/organizaciya-ekonomichnogo-spivrobotnictva-ta-rozvitku>
12. Орсзаг М. Пенсійна реформа та фінансова стабільність: порівняльний аналіз // Міжнародний огляд соціального забезпечення, 2019. Т. 72, № 2, с. 45–66.
13. Міністерство цифрової трансформації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://thedigital.gov.ua/>

References

1. Law of Ukraine “On Compulsory State Social Insurance” [Electronic resource]. – Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text> [in Ukrainian].
2. Budget Code of Ukraine [Electronic resource]. – Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> [in Ukrainian].
3. State Statistics Service of Ukraine. Socio-economic overviews (2019–2024) [Electronic resource]. – Available at: <https://ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
4. Ministry of Social Policy of Ukraine [Electronic resource]. – Available at: <https://www.msp.gov.ua/> [in Ukrainian].

5. Pension Fund of Ukraine. Annual reports (2019–2024) [Electronic resource]. – Available at: <https://portal.pfu.gov.ua/> [in Ukrainian].
6. Tarangul, L. (2017). Institutional aspects of social insurance in Ukraine. No. 1, pp. 38–50 [in Ukrainian].
7. Musgrave, R.A. (2022). Public Finance: Theory and Practice. Vol. 37, No. 3, pp. 200–215 [in Ukrainian].
8. Stiglitz, J.E. (2021). The Economics of the Public Sector. Vol. 20, No. 4, pp. 502–525 [in Ukrainian].
9. Yefymenko, T.V. (2011). Social Insurance and Budget Policy: Analysis of Disproportions. No. 3, pp. 45–56 [in Ukrainian].
10. Saienko, Yu.A. (2022). Macroeconomic Stability of the Social Protection System. No. 5, pp. 78–85 [in Ukrainian].
11. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) [Electronic resource]. – Available at: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/organizaciya-ekonomichnogo-spivrobitnictva-ta-rozvitku> [in Ukrainian].
12. Orszag, M. (2019). Pension Reform and Financial Stability: A Comparative Analysis // *International Social Security Review*, Vol. 72, No. 2, pp. 45–66 [in Ukrainian].
13. Ministry of Digital Transformation of Ukraine [Electronic resource]. – Available at: <https://thedigital.gov.ua/> [in Ukrainian].